

Milica Gačić
Visoka policijska škola
Šimunska 80, HR-10000 Zagreb

KOMPARABILNOST POJMOVA U DVOJEZIČNIM PRAVNIM RJEČNICIMA

Komparabilnost pojmova (s gledišta *signifié, signifiant*) u različitim jezicima poznat je općelingvistički i leksikografski problem. U engleskom jeziku jezične varijante (nacionalne, internacionalni engleski ili kontinentalni engleski) oslonjene na različite pravne sustave, neiscrpno su vrelo leksikografske građe i leksikoloških istraživanja. Pitanje komparabilnosti osobito je izraženo pri izradi dvojezičnih pravnih rječnika i pri prevodenju. U radu se, uz nepodudarnost pravnih sustava, ističe važnost višeznačnosti, sintaktičke uvjetovanosti značenja (npr. *rule of law, rules of law* i *a rule of law, the rule of law*), posuđenica i višechlanih izraza (bilo da se radi o pravnim maksimama, idiomima, frazama, klišeiziranim izrazima ili kolokacijama) kao temeljnih okvira za uspoređivanje pojmova.

Uvod

Komparabilnost (*usporedljivost*) pojmova u različitim jezicima poznat je općelingvistički i leksikografski problem. U leksikografskim raspravama češće se koriste izrazi ekvivalencija (o kojoj se govori kao o potpunoj, djelomičnoj i nultoj) i korespondencija.¹ Ti nam se izrazi čine prikladnijima za korištenje u općem jeziku i u jeziku prirodnih znanosti, tehnike i tehnologije, jer se u leksikografiji izraz *ekvivalencija* u različitim jezicima koristi za mehanizam koji se unutar istog jezika naziva sinonimijom. U jeziku prava čini se prikladnijim govoriti o komparabilnosti (posebno kad se radi o izradi dvojezičnih rječnika) iako se u teoriji prevodenja (kao drugom području u kojem je komparabilnost značajna) susreću izrazi *funkcionalna ekvivalencija* i *funkcionalni ekvivalent*.

Pravo se razlikuje od zemlje do zemlje. Isto tako, pravne se definicije razlikuju ne samo od zemlje do zemlje, već od propisa do propisa i ovisе o vremenu u kojem nastaju. Postupanja u vezi s primjenom prava razlikuju se. Razlike su u nekim slučajevima uvjetovane načinom bilježenja, npr. kad se radi o kažnji-

¹ U pravu se obično govori o ujednačavanju (*concordance*) i usklađivanju (*harmonization*) terminologije i pravnih dokumenta, a može se govoriti i o podudarnosti (*congruence*) pravnih sustava.

vom ponašanju ili kažnjivom djelu. U nekim zemljama kad jedan počinitelj počini više djela to je jedno djelo, u drugim je zemljama više djela (ovisno npr. o broju žrtava, oštećenih objekata itd.), a praksa ima svoj odraz u jeziku i jezičnoj uporabi.

S obzirom na navedene i druge razlike, govoriti o komparabilnosti pojmova u pravu gotovo je govoriti o uspoređivanju neusporedivog.² No nerazumijevanja se u međunarodnoj komunikaciji moraju svoditi na što je moguće manju mjeru pa se u leksikografiji, koja ima ulogu alata koji omogućuje sporazumijevanje, moraju naći načini da se sporazumijevanje olakša.

Bitne su razlike u načinu nastanaka i razvoju prava, a to je vidljivo i danas, pa se noviji zapadni pravni sustavi klasično dijele u više skupina:

- **Common law**, sustav koji djelomično postoji u pravnim sustavima Velike Britanije, Kanade, Cipra, Malte, Sjedinjenih Država itd., a pravno je utemeljen na sudskim odlukama. No uz to pravo u navedenim zemljama postoji još niz pozitivnih pravnih sustava: *statutory law* (pisano pravo), *equitable law* (pravo *equity*), a često se posebno ističu i *civil* i *criminal law* (te *ecclesiastical law*) pa, zbog toga, ukupnost takvih pravnih sustava običavamo nazivati anglosaksonskim pravnim sustavom.
- **Francusko pravo** obuhvaća između ostalog Francusku, Belgiju, Grčku, Italiju, Španjolsku te neke kantone u Švicarskoj. Francusko pravo predstavlja centralizirano pravo koje se polako spušta odozgo prema dolje.
- **Njemačko pravo** obuhvaća Njemačku, Austriju, Finsku, Island, Norvešku, Švedsku i Hrvatsku, a nastalo je ujedinjavanjem više rascjepkanih, decentraliziranih (lokalnih) sustava.

Francusko i njemačko pravo često se spominju i pod zajedničkim imenom kao rimsko-germansko pravo ili građansko pravo, no čini se da je kao najprihvatljiviji izraz prihvaćen izraz *kontinentalno pravo*.

- **Acquis communautaire**³ jest dinamično pravno naslijeđe ili pravna stečevina (skup prava i obveza) Europske unije. U posljednjem desetljeću i na pravnom se području sve više osjećaju posljedice globalizacije, pa međunarodni pravni propisi sve više dobivaju status nadnacionalnih propisa.

Razlike kontinentalnog i anglosaksonskog prava možemo najlakše ilustrirati poznatim primjerom funkcioniranja porote. U sustavu *common-law*, u kaznenim stvarima *jury*, porota, odlučuje o činjenicama (tj. krivnji: *kriv je* – *nije kriv*), a sudac o pravnim činjenicama. U njemačkom sustavu (kao i kod nas) suci porotnici (*lay judges*) odlučuju i o činjenicama i pravnim stvarima (tj. i o krivnji i o kazni) te se govori o prisjedničkom sudovanju. Druga se bitna razlika nalazi u važnosti pisanog zakonodavstva i slijedom toga strogog poštivanja načela zakonitosti.

Već naznačavanje pravnih sustava u obrisima ukazuje na množinu pro-

² Čak i kad se govori o tako uobičajenu terminu kao što je »ubojstvo«, u pravnom značenju ima problema. O prevodenju termina »ubojstvo« i termina za druga kazna djela protiv života i tijela na engleski jezik, v. u Gačić 2000a:293–294.

³ Termin nije zabilježen u *Black's Law Dictionary* iz 1999. godine.

blema pri njihovom uspoređivanju. Uspoređivanje pravnih sadržaja na makrorazini, u lingvističkom se smislu događa pri izradi dvojezični rječnika, a na mikrorazini pri prevođenju pravnih tekstova s jednog jezika na drugi.

Potpuni opis svakog termina moguć je opisom semantičke mreže u svakom jeziku (tj. izrada leksičkosemantičke baze podataka) i njihova međujezična usporedba da se uoči postojanje relacija npr. potpunog preklapanja, inkluzije, djelomičnog preklapanja, asimetrije, praznine, neodređenosti.⁴ Unatoč tome što ja ta mreža u jeziku struke ili određenom registru uža no u općem jeziku, to je iscrpljujući, zahtjevan i skup posao koji se u svijetu provodi tek u okviru nekoliko projekata.⁵

U nedostatku tako iscrpnih opisa uopće za razne jezike, postavlja se pitanje o kojim je elementima nužno voditi računa kako bi se zadovoljili temeljni ciljevi dvojezične leksikografije, a to je sastavljanje rječnika koji zadovoljava potrebe korisnika. Potrebe korisnika kad se radi o stručnom dvojezičnom rječniku najčešće su pronalaženje ekvivalenta, odnosno usporedivih izraza i provjera kolokacija. Često je nužno dodati minimum enciklopedijskih informacija radi usporedbe sustava, te dodatne komparativne informacije (sheme, slike, strukture).

Osim na civilizacijsko-kulturnoj razini o kompatibilnosti se može govoriti i na lingvističkoj razini (koja može obuhvaćati leksičko-semantičku, tekstualnu ili diskursnu i pragmatičku razinu). Ne obuhvaćajući svaku razinu zasebno osvrnut ćemo se na njih kroz pojave važne za leksikografiju koje je nužno uzimati u obzir kako bi se izradio rječnik kojim se teži zadovoljiti potrebe korisnika. Te pojave jesu:

- nepodudarnost pravnih sustava,
- višeznačnost,
- sintaktička uvjetovanost značenja,
- značenje posuđenica i
- višočlani izrazi.

Nepodudaranost pravnih sustava

Nepodudarnost pravnih sustava zahtijeva, i od leksikografa i od prevoditelja, neprekidnu analizu i učenje – uspoređivanjem definicija i rabljenja pojmova u dva sustava.

Primjeri koji slijede ukazuju ne samo na nepodudaranje terminologije između pravnih sustava engleskog govornog područja i hrvatskog pravnog sustava, već i na nepodudaranje terminologije unutar samog engleskog govornog područja. Navodimo primjere za američki engleski (AmE) i britanski engleski (BrE) za termine: *pravnik*, *odvojetnik*, *branitelj*, *pravobranitelj*, *zastupnik*, a obrada terminologije drugih anglofonih zemalja zahtijevala bi znatno više prostora.

⁴ Usporediti Lyons 1977:348.

⁵ V. npr. FrameNet Project, <http://www.icsi.berkeley.edu/~framenet/mainpage.html>.

U britanskom engleskom:

Izraz *attorney (at law)* zamijenjen je sa *solicitor*, a koristi se samo kao *the attorney (the Attorney General)* pa se definira: »*solicitor or attorney does all sorts of legal work for clients but does not appear in court*«, a »*barrister or counsellor is a trial lawyer or litigator*«, u Škotskoj odvjetnik s pravom zastupanja na sudu jest *advocate*.

Na državnoj razini, službenici najvišeg ranga u značenju državnog pravobranitelja, državnog odvjetnika, ministra pravosuđa jesu:

Queen's Counsel (Q.C.), *King's Counsel (K.C.)*, *Silk* – (BrE) – krunski savjetnik, krunski odvjetnik

Attorney General – (BrE) Državni pravobranitelj/tužitelj, Prvi krunski odvjetnik; (AmE) ministar pravosuđa

Solicitor General – (BrE) zamjenik Državnog pravobranitelja/tužitelja, Drugi krunski odvjetnik;

Advocate General – (Škotska) Državni pravobranitelj/tužitelj; (EU) glavni sudac (koji sažima i prezentira činjenice drugim sucima u European Court of Justice)

U američkom engleskom:

attorney, *attorney-at-law* i *lawyer* su sinonimni izrazi.

attorney – to je formalniji izraz i izvorno znači »one who is designated by another to transact business for him«, koji tehnički i arhaično ne mora biti pravnik pa *lawyer* postaje *attorney* samo kad ima klijenta, pa »those licensed to practise law are admitted as "attorneys and counselors" and they embrace all branches of legal practice.«

Prema tome nužno je razlikovati:

attorney in fact – one with power of attorney to act for another; legal agent

attorney at law – licensed lawyer

attorney general – državni odvjetnik US

attorney in charge – glavni odvjetnik

public attorney – javni tužitelj

attorney for the defense – branitelj

defense attorney – branitelj

attorney of record – odvjetnik koji zastupa i prima pismena za stranku, koji se isto tako naziva:

Counsel i *counselor* opći izrazi koji znače »one who gives (legal) advice, the latter being the more formal term«.

counsel for the defence – branitelj

counsel of record – odvjetnik koji zastupa i prima pismena za stranku

advisory counsel – odvjetnik za savjete

appellate counsel – u žalbenom postupku

assigned counsel – branitelj po službenoj dužnosti

corporate counsel – pravnik u tvrtki

defence counsel – branitelj

general counsel – glavni odvjetnik; šef pravnog odjela

house counsel – odvjetnik u tvrtki

in-house counsel – odvjetnik u tvrtki

junior counsel – mlađi (niži) odvjetnik; (BrE) pomoćnik Queen's Counsel

lead counsel – glavni odvjetnik

attorney in charge – glavni odvjetnik

of counsel – pomoćni odvjetnik
prosecution counsel – odvjetnik optužbe
senior counsel – glavni odvjetnik
standby counsel – odvjetnik imenovan da zastupa osobu koja se sama brani
trial counsel – branitelj u prvostupanjskom postupku; (AmE) vojni državni tužitelj

Termin *lawyer* opći je termin, označava osobu koja se profesionalno bavi pravom, ali ima i vrlo specifična značenja:

certified military lawyer – vojni branitelj
criminal lawyer – krivičar
jailhouse lawyer – zatvorenik koji pravno savjetuje druge zatvorenike
transactional lawyer – odvjetnik za transakcije (ugovor, pripajanje, preuzimanje, zajedničke pothvate)
guard house lawyer – zatvorenik koji pravno savjetuje druge zatvorenike

Postoji niz derogativnih imena za pravnike, osobito u američkom engleskom:

ambidexter – beskrupulozan pravnik
ambulance chaser – odvjetnik koji dolazi na mjesto nezgode ili ubrzo nakon toga
headnote lawyer – površni odvjetnik (koji čita samo naslovne bilješke sudskih mišljenja)
jackleg lawyer – nepošten odvjetnik, neprofesionalni odvjetnik
latrine lawyer – koji dolazi do posla slušajući o događajima u velikim javnim WC-ima
lawmonger – nečasni odvjetnik
pettifogger – odvjetnik sitničar, odvjetnik s lošom reputacijom, odvjetnik slabe stručnosti
shyster – profesionalno beskrupulozan odvjetnik.

Pravni savjetnik jest *legal adviser* ili *consel(l)or*.

Institucije koje se mogu uspoređivati s odvjetničkom komorom jesu:

Law Society – (BrE) Odvjetnička komora (za *solicitors*)
Bar Council – (BrE) Odvjetnička komora (za *barristers*)
American Bar Association (ABA) – Američka odvjetnička udruga (udruga)
Faculty of Advocates – (Škotska) Odvjetnička komora

Višeznačnost

Nepodudarnost sustava i nepodudarnost značenja odvjetnika u društvu, dovodi i do razlika u broju izraza koji se koriste za označavanje različitih aspekta profesije, kako u odnosu na hrvatski jezik, tako i između dvije varijante engleskog jezika međusobno. Nepodudarnost sustava izaziva brojne leksičke praznine koje se, kako to pokazuju primjeri, mogu rješavati različitim pristupima. I tu već ima naznaka višeznačnosti, no tu ćemo osobitost ilustrirati posebnim primjerima.

Višeznačnost je poznata osobina riječi u engleskom jeziku, pa tako 850 riječi *Basic English* provjeravano prema OED obuhvaća 18.416 značenja.⁶

⁶ Prema Ch. Friesu i A. Traveru.

Višeznačnost se može najbolje prikazati na riječima preuzetima iz općeg jezika. Kao primjer navest ćemo natuknicu *act*:

act – (u općem jeziku) djelo, postupak, radnja, čin, činjenje, ponašanje; (u pravu) zakon koji donosi zakonodavno tijelo, odluka, dokument, uredba, isprava, dekret, uvjerenje, spis, rješenje, svjedodžba

Pored tih temeljnih značenja postoji još niz značenja koja se mogu ilustrirati sljedećim višechlanim izrazima:

act in the law – pravni akt, očitovanje volje

act malum in se – djelo *malum in se* (zlo po sebi)

act of bankruptcy – stečaj

act of clemency – postupak pomilovanja, pomilovanje, oprost

act of Congress – (AmE) (savezni) zakon

act of court – sudska mjera

act of God – viša sila

act of grace – zakon o pomilovanju

act of insolvency – očitovanje nesolventnosti, čin nesolventnosti

act of law – djelovanje zakona, sila zakona ili sudske odluke

act of omission – propuštanje, nečinjenje

act of Parliament – (BrE) zakon donijet u parlamentu (*public, local, special – private* ili *personal act*), npr. *Terrorism Act, 2000*

act of parties – očitovanje volje stranaka

act of providence – viša sila

act of sale – kupoprodajni ugovor

Act of Settlement – Zakon o redu nasljeđivanja prijestolja (kojim se nasljeđivanje prijestolja ograničava na potomke princeze Sofije od Hanovera)

act of state – akt izvršne vlasti (ne može se pobijati)

act of state doctrine – doktrina ne dovodenja u pitanje državnih akata druge države

Act of Supremacy – Zakon o imenovanju kralja poglavarom *the Church of England*

Act of Uniformity – Zakon o jedinstvenoj službi u crkvi

act of violence – nasilno djelo

act of war – ratni čin

act requirement – obilježje radnje

acts under private signature – ugovori

Bankruptcy Act – Zakon o stečaju

be caught in the act – biti uhvaćen na djelu

blanket act – blanketni zakon

consensual acts – sporazumno djelovanje

construction act – tumačenje zakona sadržano u (samom) zakonu

criminal act – kažnjiva radnja, kazneno djelo

final act – završni dokument

general act – opći akt, opći dokument

illegal act – protupravno djelo, protupravni čin

intentional act – namjerno počinjeno djelo

internal act – interni propis

judicial act – sudska odluka

jural act – pravno postupanje

juristic act – pravni akt

legislative act – zakonski akt, zakon (nacrt, prijedlog)

negative act – nečinjenje
official act – službeni akt, službeni dokument
overt act – otvoreni čin
punishable act – kažnjivo djelo
unintentional act – nenamjerno djelo
verbal act – verbalni delikt, verbalni čin, verbalno djelo

Od brojnih primjera možemo još navesti dio građe za natuknicu:

case – slučaj, konkretni slučaj, važnost, značenje, okolnost, primjer, događaj, situacija; kazneno djelo koje zahtjeva policijsku istragu; rasprava, sudska odluka, predmet, spis, parnica; sanduk, kutija; čahura, košuljica; (*common law*) predmet u kojem već postoji vjerojatnost da je određena osoba počinila kazneno djelo
case agreed on – prethodno riješeno pitanje, ono o čemu su se stranke složile
case at bar – neokončani postupak
case at bench – neokončani postupak
case in dispute – neriješeni predmet
case before the court – predmet koji se rješava (na sudu)
case book – priručnik sudske prakse
case closure – rješavanje slučaja, stavljanje a.a.
case file – spis predmeta
case for – opravdanje
case for the defence – obrana (odvjetnikovo izlaganje), argumenti obrane
case for the prosecution – optužni prijedlog (tužitelja), argumenti optužbe
case for, make a – opravdati, braniti
case law – pravna praksa, precedentno pravo
case lawyer – odvjetnik koji se specijalizirao za određeno područje prava
case load – broj predmeta (koje treba riješiti), opterećenost predmetima
case made – prethodno riješeno pitanje, ono o čemu su se stranke složile
case record – dokument spisa predmeta, dosje (pojednog) slučaja, poligram
case reserved – pitanja usuglašena među strankama uz pomoć suca, ono o čemu su se stranke pismeno složile
case rests – dio rasprave u kojem tužiteljstvo nema aktivnu ulogu
case stated – iznošenje činjenica
case(-)law – sudska praksa, precedentno pravo, pravo utemeljeno na sudskim odlukama
case-in-chief – dio rasprave u kojem tužitelj(stvo) iznosi dokaze koji tere-
te, dokazi koje prezentira optužba
case-management order – naputak o kontroli spisa
case-specific – koji se odnosi na određeni slučaj, specifičan za slučaj
case of emergency – hitan slučaj
civil case – građanska parnica
criminal case – kazneno djelo
inactive case – predmet u mirovanju
legal case – presedan
multi-reason case – višestruko osnovana tužba
murder case – ubojstvo
negligeable case – bagatelni predmet, nevažni predmet
seminal case – slučaj kojim se potiče rješavanje nekog pravnog pitanja

special case – prethodno riješeno pitanje, ono o čemu su se stranke složile
test case – postupak u kojem se odlučuje o važnom pravnom načelu ili pravu

No ukoliko se radi o predmetu iz kaznenog područja, vrlo je lako moguće naći izraze s drugim značenjem kao što su na primjer:

cartridge case – čahura metka, košuljica metka

shell case – čahura granate

case neck – vrat metka

case rim – rub košuljice

Primjeri *act* i *case* ukazuju na značaj konteksta u prevođenju, a u leksikološkom i leksikografskom postupku korpusa i upotrebe, te postojećih pravnih definicija u oba jezika. Takvi postupci pružaju čvrste dokaze i omogućuju dolaženje do upotrebljivih i relevantnih podataka.

Sintaktička uvjetovanost značenja

Uz višeznačnost u pravu treba posebno paziti na sintaktičku uvjetovanost značenja⁷, tj. na lingvističko okruženje izraza. Za tu svrhu nisu dovoljne samo stručne definicije pojmova, već su nužni primjeri stvarne upotrebe tj. korpus.

Značenje pravnih izraza može se mijenjati ovisno je li izraz u jednini / množini, odnosno je li upotrijebljen s određenim ili neodređenim članom ili bez člana ili nije tako upotrijebljen, na što ukazuju sljedeći primjeri:

rule of law – vladavina prava, zakonitost, pravna država

rules of law – pravna načela, zakonski tekstovi, materijalno pravo, ukupnost propisa

a rule of law – (bilo koje / neko) pravno pravilo, propis, (zakonska) odredba

the rule of law – (određeno) pravno pravilo, propis, (zakonska) odredba

tax law – porezno pravo

tax laws – porezni propisi

casting vote – odlučujući glas

casting a vote – davanje glasa, glas(ov)anje

Zanimljiva su značenja posuđenica iz nekih drugih jezika iz pravnoga područja, koje i u engleskom kao i u drugim jezicima često prolaze neke semantičke promjene.

Značenje posuđenica

Zanimljiv je primjer posuđivanje u američki engleski riječi *ombudsman*. To je skandinavska institucija, izvorno švedska, ali su je prihatile i druge zemlje. Izvorno znači 'parlamentarni povjerenik'.⁸ U SAD on je 'government official', a nije osoba koju imenuje predstavničko tijelo. Jedna od definicija jest:

⁷ Sintaktička uvjetovanost značenja u jeziku prava zbog velike zastupljenosti primjera i zbog značajnih semantičkih promjena zaslužuje posebno razmatranje u nekom drugom radu.

⁸ Ustav Finske, čl. 49: Parlamentarni ombudsman, u skladu s uputama koje mu da

ombudsmen – (AmE) independent government officials who receive and investigate complaints of alleged abuse by public officials.

U Rječniku Anič–Goldstein *ombudsman* je – 1. branitelj prava građana 2. predstavnik parlamenta koji povremeno kontrolira rad izvršne vlasti; pučki pravobranitelj.

Drugi primjer koji želimo ilustrirati dolazi iz latinskog *verum dicere*, *verdictum*, preko Law French (*verus dire*, *verdictum*)⁹, pojma koji se razvio u dvije riječi, a obje se u današnjem pravnom engleskom koriste u vezi s dva različita aspekta porotnog sudovanja:

voir dire – preliminarno ispitivanje porotnika ili svjedoka¹⁰, i

verdict – odluka porote (u kaznenom postupku izjašnjava se o krivnji, u građanskom postupku o tome koja je strana u pravu)

Višečlani izrazi

Kao bitan element kad govorimo o komparabilnosti pojmova u leksikografiji dvaju različitih pravnih sustava mogu se još istaći višečlani izrazi (pravne maksime, idiomi, fraze, klišeizirani izrazi i kolokacije).

Maksime (sentence i poslovice), idiomi (neprozirne metafore), frazeološki i klišeizirani izrazi su važni i bitni izrazi i za receptivne i produktivne potrebe u jeziku. Za potrebe produktivnog korištenja važno je obuhvatiti i kolokacije.

Idiomi su izrazi kod kojih se do značenja ne dolazi doslovnom interpretacijom na leksičkoj razini, već se interpretiraju samo na semantičkoj razini. Stoga je njihovo obuhvaćanje u rječničkoj građi neizostavno.

Navest ćemo samo neke primjere pravnih idioma.

apparent easement – služnost

measured survey – katastar

marriage between the blankets – morganatski brak

marry somebody with the left hand – stupiti u morganatski brak

carnal knowledge – spolni odnošaj

sleeping partner – tajni ortak

sweetener – novac za podmićivanje

greasing the palms – podmićivanje, podmazivanje

process server – (BrE) dostavljač

Parlament, nadzire sudove i druga tijela te državne službenike u izvršavanju njihovih dužnosti, javne djelatnike i druge osobe koje obavljaju javne dužnosti da se osigura da to čine u skladu sa zakonom i da ispunjavaju svoje dužnosti.

⁹ *Law French* odnosi se na normansko-francuski dijalekt korišten u pravnim dokumentima i u sudskom postupku od vremena Vilima Osvajača (William the Conqueror, 1027–1087) do vladanja Eduarda III (Edward III, 1284–1327), a često se u pravnoj literaturi koristio sve do sedamanaestog stoljeća. Iz tog razdoblja koristi se dosta vrlo čestih riječi u engleskom pravnom jeziku kao npr. *appeal*, *assault*, *arrest*, *counsel*, *demand*, *disclaimer*, *heir*, *indictment*, *lay*, *merger*, *process*, *proof*, *suit*, *tort* and *verdict*, od kojih su neke posebno obrađene i u ovom radu.

¹⁰ Povijesno se izrazom označavala prisega koju je svjedok davao da će istinito odgovarati na pitanja.

U jeziku prava treba posebno istaći dublete i triplete pravnog idioma, kao svojevrsnu sinonimijsku amplifikaciju. Parovi su vrlo često različitog porijekla kao npr. ovi:

acknowledge and confess (OE i OF)
act and deed (L i OE)
goods and chattels (OE i OF)

Mnogi teoretičari ističu retoričku važnost dvostručenja u cilju poboljšanja razumijevanja kod čitatelja i slušatelja. Neki su to objašnjavali puno prozaičnije činjenicom da je pisana pravna usluga bila naplaćivana po broju riječi.

aid and abet – pomagati
have and hold – posjedovati
act and deed – pravomoćna isprava
answerable and accountable – odgovoran
any and all – svaki
deem and consider – smatrati
each and all – svi
each and every – svi
full and complete – potpun
new and novel – nov
null and void – ništavan
over and above – gore
save and except – osim
uphold and support – podržavati
(last) will and testament – oporuka

Kod dubleta postavlja se pitanje pravnog i lingvističkog tumačenja jesu li one samo pitanje stila ili ipak postoji i dodatno značenje, npr. u primjeru *terms and conditions* – uvjeti (ili *okvir i uvjeti*)

Engleski pravni jezik karakteriziraju i brojni tripleti:

cancel, annul, and set aside
form, manner, and method
hold, possess and enjoy
ordered, adjudged, and decreed
ready, willing and able
rest, residue, and remainder
vague, nonspecific, and indefinite

Važno je u rječnik uvrstiti frazeološke jedinice (frazeološke kolokacije) koje u odnosu na idiomatske izraze karakterizira ograničena paradigma, tj. mogućnost izbora. Njihovo uvrštavanje u rječnik važno je i za receptivne i za produktivne potrebe, iako se može reći da je njihovo značenje prozirnije od idiomskog značenja. Važno je njihovo evaluativno, a ne samo denotativno značenje.

make case for sth – opravdati nešto
make or break moment – presudni trenutak
make up for – nadoknaditi
give credence to – povjerovati
give credit – priznati
fall short – ne uspjeti, promašiti
fall short of – biti manji od, ne biti

Kod kolokacija koje su učestale ali relativno slobodne kombinacije riječi, paradigma izbora puno je šira i češća je polisemantičnost nego kod idioma, za njihovo uvrštavanje u rječnik važna je njihova relevantnost i učestalost na određenom području, a kao što je prije istaknuto, izrazito su važne za produktivne potrebe.

Zaključak

Kad se problemima komparabilnosti kulturno-civilizacijskih i lingvističkih sadržaja doda diskursna i pragmatična komparabilnost, onda se u obzir moraju uzeti različiti tipovi tekstova (zakoni, sporazumi, ugovori, pravno-doktrinarni tekstvi i rasprave itd.), različite vrste pravnog govora (sudnica, znanstvena rasprava, rasprava o zakonu ili nekom drugom pravnom aktu) pa ih je koliko je moguće nužno označiti odrednicama (*informative labels*). Postavlja se pitanje koliko rječnici koji pokrivaju područja različitih sustava trebaju sadržavati hermeneutičke elemente koji omogućuju bolje razumijevanje kako nam prijevodi ne bi izgledali kao kako to šaljivo navodi Brewer's Dictionary of Phrase and Fable: »As the law classically expresses it, a kitchen is 'camera necessaria pro usus cookare: cum souce-pannis, stewpannis, sculero, dressero, coalholo, stovis, smoak-jacko; pro rostandum, boilandum, fryandum, et plum-pudding mixandum.«

Literatura

- Anić, Vladimir, Ivo Goldstein. 1999. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber. 1472 str.
- Black, Henry. C. 1979. *Black's Law Dictionary*. 5. izd. St. Paul, Minn. : West Publishing Co. 1511 str.
- Fries, Charles, C. i A. Aileen Traver. 1950. *English Word Lists: A Study of their Adaptability for Instruction*. Michigan : Ann Arbor.
- Gačić, Milica. 1985. *Istraživanje leksike jezika struke*. Zagreb : Filozofski fakultet, Centar za jezičnu nastavu. 158 str.
- Gačić, Milica. 1994. *Jezik krivičnog prava. Usporedna studija američkog i britanskog engleskog i hrvatskog jezika*. Zagreb : MUP RH. 132 str.
- Gačić, Milica. 1995. *English Grammar in Criminal Justice Studies and English-Croatian Criminal Justice Dictionary*. 2. izd. Zagreb : MUP RH. 200 str.
- Gačić, Milica. 1997. Hrvatska kriminalistička terminologija u usporedbi s kriminalističkom terminologijom u nekim svjetskim jezicima. U knj. *Prvi hrvatski slavistički kongres. Zbornik radova I*. Zagreb : Hrvatsko filološko društvo. Str. 249–262.
- Gačić, Milica. 1998. Istraživanje registra jezika kriminologije nasilničkog kriminaliteta (engleskog jezika). *Policija i sigurnost* 1998:4, 257–296.
- Gačić, Milica. 2000a. Aspects of Bilingual English-Croatian Lexicography in the Legal and Criminal Justice Field. *EURALEX 2000 Proceedings* (The

- Ninth Euralex International Congress). Stuttgart : Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung. Str. 289–295.
- Gačić, Milica 2000b. Korpusi u izradi dvojezičnih rječnika. U knj.: *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj – izazovi na početku XXI stoljeća*. Zagreb : Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Garner, Bryan (ur.). 1999. *Black's Law Dictionary*. 7. izd. St. Paul., Minn. : West Group.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*, Volume I. Cambridge : Cambridge University Press.
- Melinkoff, David. 1963. *The Language of the Law*. Boston : Little, Brown and Company. 526 str.
- Moon, Rosamund. 1998. *Fixed Expressions and Idioms in English. A Corpus-Based Approach*. Oxford : Clarendon Press. 352 str. (Oxford Studies in Lexicography and Lexicology.)

Comparability in bilingual law dictionaries

Summary

Comparability of notions (from the point of view of *signifié* and *signifiant*) is a well known linguistic and lexicographic issue. English language variants (national variants, International English, Continental English) are all based on different (frequently incongruent) legal systems, and as such are an inexhaustible source of lexicographic material and lexicological research. In compiling bilingual law dictionaries and in translations, the issue is further emphasized, since in addition to incongruity of legal systems and notions, one should take into consideration: polysemy, syntactic interdependence of meanings, borrowings and multi-word expressions which could be taken as basic frames within which legal notions could be compared.

Ključne riječi: komparabilnost, dvojezični pravni rječnici, nepodudarnost pravnih sustava, višeznačnost, višočlani izrazi

Key words: comparability, bilingual law dictionaries, incongruity of legal systems, polysemy, multi-word terms